SFÂNTUL NEAGOE BASARAB – APĂRĂTOR AL BISERICII ORTODOXE ŞI PROMOTOR AL VALORILOR CREŞTINE

Pr. Conf. Dr. Adrian Ignat

Din rândul iluştrilor voievozi şi păstori ai neamului românesc, cel care te invită să gândeşti la faptele trecutului nostru românesc este voievodul Neagoe, din neamul Basarabilor. El este cel care în istoria românilor a dobândit un loc de frunte, nu atât prin mânuirea armelor, ci mai degrabă prin faptul că a devenit prin excelenţă domnul iubitor de cultură şi spiritualitate ortodoxă, adevăratul protector al Ortodoxiei după modelul bazileilor bizantini. A devenit talentatul artist, neobositul ctitor de biserici şi mânăstiri, finul diplomat, conducător şi om politic; a devenit eruditul scriitor, care a lăsat neamului o moştenire ce întrece cu mult pe cea a lui Machiavelli, prin faptul că nu a uitat niciodată că este creştin ortodox şi gândirea lui a fost însufleţită nu de principii speculative, machiavelice, ci de credinţa şi iubirea creştină ortodoxă care în istorie nu au dat greş, ci au avut şi continuă să aibă reverberaţii pozitive universale.

Nu în cele din urmă el este şi luminatul teolog al vremii, format în credinţa şi tradiţia creştină ortodoxă ce existau la loc de cinste în familia boierilor Craioveşti, în care s-a născut, dar şi format în spiritualitatea monastică a isihasmului ortodox din mânăstirea Bistriţa olteană. Hrănit din Sfintele Scripturi, din scrierile Părinţilor Bisericii, dar şi din literatura sapienţială bizantină, ce existau acolo în număr mare în manuscrisele slavone de factură medio-bulgară şi chiar şi greceşti, pentru că vorbea ambele limbi, precum şi din darul lui Dumnezeu, Sfântul Voievod Neagoe Basarab a reuşit să devină o personalitatea proeminentă ce a marcat începutul secolului al XVI-lea şi a lăsat urme adânci în istoria, cultura şi spiritualitatea românească ortodoxă. Un rol deosebit în această instrucţie l-a avut şi fostul patriarh ecumenic, Nifon al II-lea, dar şi spiritul şi dorinţa sa de a se instrui continuu. Toate acestea şi nu numai au determinat pe distinsul profesor Dan Zamfirescu să afirme că: „*Cel care ne-a arătat nouă sufletul nostru în ce are el mai reprezentativ, mai măreţ, mai dârz şi totodată omenos şi mai presus de toate înrădăcinat în Dumnezeu, a fost autorul «întâiei mari cărţi a culturii româneşti» – Neagoe Basarab. Cu ea, ne-a aşezat ca popor creator de cultură alături de piscurile epocii sale şi chiar mai presus de ele. Nicăieri sufletul românesc creştin, capabil să dea creştinismului o voce inconfundabilă, nu a fost revelat mai deplin ca în Învăţăturile către Theodosie”*[1].

Creatorul unei teologii politice unice prin intensitatea trăirii necesităţii apelului la rugăciune şi la ajutorul ceresc în fapta pământească, Sfântul Voievod Neagoe Basarab răspunde astăzi întrebărilor unei lumi ce şi-a pierdut şi calea spre acest ajutor şi credinţa în realitatea lui şi nu mai este capabilă să se roage

[1] Dan Zamfirescu, *Neagoe Basarab şi Învăţăturile către fiul său Theodosie,* Editura Minerva, Bucureşti, 1973, p. 91.

precum domnul român – unicul nostru făuritor de rugăciuni în limba vechilor cazanii.

Sfântul Voievod Neagoe Basarab este cel ce a dat Ortodoxiei româneşti clipa de supremă glorie eternizată în scris de protosul obştii monahale de la Athos, sârbul Gavriil Protosul sau „Protul": sfinţirea celui mai celebru monument bisericesc post-bizantin de la noi, catedrala de la Argeş, de către însuşi patriarhul ecumenic Teolipt, înconjurat de patru mitropoliţi şi de toţi egumenii Athosului în frunte cu protosul Gavriil. „*Niciodată o suită mai strălucită de prelaţi ai Orientului ortodox nu s-a strâns pe pământul Ţării Româneşti ca în acel moment… Procesiunile care au avut loc cu această ocazie şi pe care Xenopol le ridiculiza, n-au fost dictate numai de sentimentele religioase ale lui Neagoe sau de frumuseţea monumentului pe care-l sfinţeau. Ele erau prilejuri de întâlnire a capilor spirituali ai popoarelor subjugate turcilor şi contribuiau efectiv la întărirea şi organizarea solidarităţii creştine"*[2].

Politica iniţiată de Neagoe Basarab dorea trezirea conştiinţei popoarelor sud-dunărene, asuprite de otomani. Pentru aceste popoare domnii Ţării Româneşti sunt moştenitorii tradiţiilor imperiale bizantine de susţinere materială şi de protejare a Bisericii Ortodoxe. De aceea pe veşmântul din portretul votiv de la Curtea de Argeş apar vulturii bicefali bizantini. Poetul grec Maxim Trivalios, contemporan, într-una dintre epigramele sale îl numea pe Neagoe *divinul*[3]. Manuil Corinteanul, fost rector la Constantinopol între 1483-1484, dedică una dintre operele sale teologice domnului Țării Românești, Neagoe Basarab. În titlul acestei dedicații se întâlnesc epitetele care însoțeau titlul vechilor împărați: „*Preaînălţatului şi preastrălucitului şi preapiosului domn Ion Neagoe voievod şi rege (basileu) şi autocratorului a toată Ungrovlahia*"[4]. Charles Diehl remarcă faptul că domnii români erau reprezentați ca fiind „*veritabili succesori ai împăraţilor",* îmbrăcaţi „*în costume somptuoase ale bazileilor"*, iar atunci când mergeau la Constantinopol „*erau primiţi de patriarh, în mijlocul aclamațiilor rezervate odinioară stăpânilor Bizanţului*"[5].

Neagoe Basarab a creat, desăvârşind opera începută de Drept Credinciosul Voievod Ştefan cel Mare, noua politică de anvergură europeană în condiţiile abandonării luptei armate: prin sprijinirea Ortodoxiei ecumenice, prin care supravieţuia creştinătatea supusă. El a fost arhetipul lui Matei Basarab (care-l revendică de strămoş), Vasile Lupu, Şerban Cantacuzino şi Constantin Brâncoveanu.

Prezenţa turcilor la Dunăre şi presiunea exercitată de aceştia asupra popoarelor de aici a condus la conturarea unei veritabile lupte antiotomane. Pentru o lungă perioadă de timp voievozii români vor fi care vor purta stindardul

---

[2] Manole Neagoe, *Neagoe Basarab,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1971, p. 101.
[3] P.P. Panaitescu, *Învățăturile lui Neagoe Basarab. Problema autenticității,* în „Balcania", V (1946), Bucureşti, 1942, p. 144.
[4] P.S. Năsturel, *Manuil din Corint către Neagoe Basarab,* în "România literară", anul II, nr. 51(63), joi 18 decembrie 1969, p. 13.
[5] Charles Diehl, *Byzance, grandeur et decadence,* Paris, 1919, p. 306.

acestei lupte, în condiţiile în care celelalte popoare din Balcani vor fi subjugate de Imperiul otoman. Domnii munteni, începând cu Vlad Călugărul, vor iniţia un veritabil program de susţinere a popoarelor sud-dunărene prin sprijinirea Bisericii Ortodoxe de aici. De asemenea, se observă o adevărată migraţie a elitelor culturale, spirituale şi politice din sudul Dunării în Ţările Române. Acum, are loc „*o migraţie de valori slave spre principatul român*”[6]. Prezenţa Patriarhului Nifon, a lui Maxim Brancovici, a ieromonahului Macarie, a domniţei Miliţa etc. demonstrează simbioza la care a ajuns cultura şi spiritualitatea românească. „*Din această simbioză se va naşte Învăţăturile, capodoperă a culturii slavone, cum o considera Iaţimirski, şi în acelaşi timp o capodoperă de gândire şi simţire românească. Această operă de ajutorare a culturii ortodoxe este facilitată şi de legăturile de familie care se stabilesc între sârbi, voievozii şi boierii români. În acest context un rol de seamă revine Craioveştilor*”[7].

Modul de vieţuire isihast, venit de la Athos, după ce a trecut Dunărea, s-a umanizat, îmbrăcând haina românească. Acesta poate fi regăsit în paginile *Învăţăturilor* lui Neagoe Basarab. „*Deşi scrie despre rugăciune, Neagoe nu e un palamit. El nu sacrifică lumea, umanul, concretul. Are în vedere transfigurarea, nu transformarea; nu iese din omenesc, dar porneşte de la teza ortodoxă că omul e bun prin natură, de la creaţie, că nu şi-a pierdut prin cădere în păcat posibilităţile de a se desăvârşi ci, dimpotrivă, e perfectibil şi anume aici, pe pământ. Acest lucru e limpede în Învăţături*”[8].

Toată preocuparea lui Neagoe Basarab se orientează spre educarea poporului în spiritul virtuților creștine. Bunătatea, înțelepciunea, modestia, buna-cuviință, echilibrul sufletesc, cumpătarea, sunt virtuți evocate de voievod pentru dobândirea unei viețuiri pașnice și armonioase în societate. „Preocuparea aceasta de educare a poporului în spiritul unei înalte spiritualități se încadrează în toată mentalitatea Bisericii din Răsărit, a cărei literatură a urmărit în mod principal formarea unui om desăvârșit”[9].

Având în vedere multipla lui activitate, desfăşurată cu competenţă şi dăruire deplină, s-a putut afirma pe drept că Sfântul Voievod Neagoe Basarab a fost nu numai un mare om politic, ci şi un ilustru cărturar, un subtil diplomat, un filosof, gânditor, reformator şi ctitor de cultură, artă, spiritualitate românească, dar şi un teolog de plin rang al epocii sale[10]. În acest sens „*se poate spune că trăirea sa plenară întru Ortodoxie a fost de natură să se repercuteze, în mod binefăcător şi fertil, nu doar asupra activităţii lui domneşti, ci şi în general, asupra întregului climat al vieţii din Ţara Românească şi din spaţiu ortodox,*

[6] E. Turdeanu, *Din vechile schimburi culturale dintre Români şi Iugoslavi,* Bucureşti, 1939, p. 149.
[7] Manole Neagoe, *op. cit.,* pp. 95-96.
[8] Dr. Antonie Plămădeală, *Dascăli de cuget şi simţire românească,* Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1981, p. 31.
[9] Dumitru Stăniloae, *Reflecţii despre spiritualitatea poporului român,* Editura Elion, Bucureşti, 2004, p. 31.
[10] Pr. Dr. Nicolae Şerbănescu, *450 de ani de la moartea lui Neagoe Basarab,* în „Glasul Bisericii”, XXX (1971), nr. 9-10, p. 936.

călăuzind spre o configurare a imaginii domniei sale, ca un binecuvântat răstimp de stabilitate, de rânduială de prosperitate şi de odihnă întru Hristos a sufletelor"[11].

De fapt, Neagoe Basarab este nu numai unul din simbolurile acestei epoci, care din punct de vedere cultural şi literar, uneşte a doua jumătate a secolului al XV-lea cu prima jumătate a secolului al XVI-lea, ci este şi cel care va marca pentru multă vreme cultura şi spiritualitatea ortodoxă, în calitate de domn creştin, gânditor şi teolog ortodox. Acest „*adevărat voievod al culturii româneşti*"[12], „*erudit*" şi „*cărturar*"[13], „*filosof creştin*"[14] şi „*Marc Aureliu*" al culturii româneşti[15], ambiţionându-se ca bazileu de tip bizantin, aşa cum spune Nicolae Iorga[16], Neagoe Basarab ne-a dat prima sinteză teologică româneaască într-o lucrare unitară care este în acelaşi timp carte de învăţătură, tratat de morală, de dogmatică şi de spiritualitate.

El este continuatorul operei de înnoire a Bisericii muntene, începută de predecesorii săi – voievodul Radu cel Mare şi Sfântul Nifon, Patriarhul Constantinopolului şi Mitropolitul Ţării Româneşti. Dintre aceştia doi, Sfântul Nifon este cel care i-a fost alături în tinereţe cu învăţătura şi cu fapta, ca dascăl şi părinte spiritual.

Sfântul Nifon, Patriarhul Constantinopolului, venit în Ţara Românească, la invitaţia voievodului Radu cel Mare (1495-1508), a fost cel care „*a aşezat obiceiurile pe pravilă, căci acestea se sălbăticiseră foarte"*[17], şi a reorganizat Biserica munteană pentru a corespunde nevoilor vremurilor sale. Personalitatea lui de mare duhovnic se îngemănează cu cea de mare cărturar al vremii, deoarece nimeni din acea vreme nu a avut ştiinţa lui de carte grecească şi slavonească, iar prin smerenia, tăria caracterului şi înfrânarea lui i-a impresionat până şi pe cei care l-au asuprit.

Patriarhul a adus aici marea lui experienţă, dar şi tradiţia şi amintirea Bizanţului, dorinţa Bisericii de a salva şi continua această tradiţie în care intra şi obligaţia de ocrotire a Bisericii Ortodoxe[18]. Influenţa exercitată de Sfântul Ierarh Nifon asupra contemporanilor şi urmaşilor se vede cel mai bine la Sfântului Neagoe Basarab, voievod al Ţării Româneşti şi ucenic distins al Sfântului. Retrăgându-se spre Muntele Athos, după neînţelegerea cu Radu cel Mare, Sfântul Nifon va găsi adăpost la Mănăstirea Bistriţa olteană, ctitorie a familiei

---

[11] Pr. Prof. Dr. Florin Şerbănescu, *Neagoe Basarab, domnitorul Ţării Româneşti (1512-1521) – argumente pentru canonizare,* litografiat, p. 2.

[12] Nicolae Cartojan, *Istoria literaturii române vechi,* vol. I, Bucureşti, 1940, p. 42.

[13] P.P. Panaitescu, *Autenticitatea Învăţăturilor…,* în „Convorbiri Literare", LXXVII, 7, nota 7; Idem, *Învăţăturile…,* 1946, p. 4.

[14] B.P. Hasdeu, *Viaţa lui Nifon,* în „Arhiva Istorică a României", tom. I, partea a II-a, Bucureşti, 1856.

[15] B.P. Hasdeu şi A.I. Iaţimirski, *Valaşskii Mark-Avrelii I ego poucenia,* în "Izvestia otdelenie ruscago Iazîca I slovesnosti", X, 1905.

[16] Cf. Ioan D. Sandu, *Neagoe Basarab apărător şi sprijinitor al ortodoxiei,* Sibiu, 1938, p. 21.

[17] A se vedea Mitropolitul Tit Simedrea, *Viaţa şi traiul Sfântului Nifon, Patriarhul Constantinopolului,* Bucureşti, 1937, pp. 8-9.

[18] Pr. Prof. Gheorghe I. Moisescu, *Viaţa Sfântului Nifon, Patriarhul Ţarigradului,* în „Biserica Ortodoxă Română", LXXVI (1958), nr. 9, p. 864.

lui Neagoe Basarab. Aici tânărul Neagoe va purta de grijă Sfântului Nifon, iar acesta îi va fi dascăl şi părinte duhovnicesc. Tânărul Neagoe îşi desăvârşeşte pregătirea intelectuală şi sporeşte adâncirea învăţăturii Bisericii Ortodoxe. Întreaga domnie şi gândirea a Sfântului Neagoe Basarab va sta sub influenţa venerabilului patriarh ecumenic.

Întreaga sa viaţă, dedicată vieţuirii creştine şi slujirii Bisericii lui Hristos, precum şi roadele păstoririi sale în Tesalonic, Constantinopol, Argeş şi Târgovişte, au determinat pe cel ce l-a cunoscut cel mai bine, pe ucenicul său mult iubit, pe Sfântul Voievod Neagoe Basarab, cu acordul întregii Biserici Ortodoxe, să purceadă la îndeplinirea formalităţilor pentru canonizarea sa. Ca primă canonizare pe pământ românesc[19], canonizarea Sfântului Nifon a adunat alături de Sfântul Voievod Neagoe Basarab şi de mitropolitul Macarie II al Ungrovlahiei, alături de mulţime mare de clerici şi credincioşi, pe Patriarhul Teolipt al Constantinopolului şi pe reprezentanţii Patriarhiei ecumenice, precum şi toţi egumenii Athosului în frunte cu protosul Gavriil.

De asemenea, ca semn al cinstirii Sfântului Nifon, Neagoe Basarab ridică la Dionisiu, deasupra mormântului Sfântului, o biserică cu hramul Sfântul Nifon, făcând şi alte danii Mănăstirii, iar la Târgovişte se ridică o biserică în mahalaua sârbilor, având tot hramul Sfântului Nifon, patriarhul Constantinopolului.

Toate aceste semne ale sfinţeniei şi ale frumuseţii creştine de pe aceste meleaguri au adus rod bogat pentru poporul român şi pentru întreaga Biserică Ortodoxă, spre slava lui Dumnezeu şi a Bisericii Sale.

[19] Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* EIBMBOR, Bucureşti, 1992, pp.154-155, p. 443; Potrivit părintelui Păcurariu, nu mai cunoaştem nimic despre această primă slujbă a Sfântului Nifon. Abia la sfârşitul sec. al XVIII-lea egumenul Partenie de la Agra a cerut slujba de la mănăstirea Dionisiu care a fost alcătuită de vestitul cunoscător al vieţilor de sfinţi, Nicodim Aghioritul (†1809) şi a fost tradusă în româneşte de Iosif al Argeşului şi tipărită la Sibiu în anul 1806, apoi reeditată. In Mineiul grecesc a fost introdus pentru prima oară în cel tipărit la Constantinopol în 1894. versiunea domnului Sebastian Duicu, *Raclele cu moaşte de la Catedrala Mitropolitană Sfântul Dumitru din Craiova,* în **„Revista de studii Sud Est Europene**", XXXVI, nr. 1-4, Bucureşti, 1998, pp. 173-194.